

BOLA RUHIY RIVOJLANISHIDA O‘YINNING AHAMIYATI

Sevinch Toshpo‘latova
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Maktabgacha ta‘lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Maqsuda Norbosheva
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida dots.v.b.
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), Ilmiy rahbar

Annotatsiya

Bolalarning o‘yin faoliyatlarida har xil hayoliy va afsonaviy obrazlarni yaratishlaridan shunday xulosa chiqarish mumkin: odamning (shu jumladan bolalarning ham) tashqi muhitdagi narsa va xodisalarni aks ettirish jarayonlari passiv jarayon emas, balki faol hamda ijodiy, yaratuvchan, o‘zgartiruvchan jarayondir.

Kalit so‘zlar: harakat, o‘yin, ta‘lim, bola, shakl, tarbiya.

O‘yinlar eng sodda psixik jarayondan eng murakkab psixik jarayongacha hammasining eng muhim jihatlari shakllantirishda katta rol o‘ynaydi. Bog‘cha yosh davrida harakatning o‘shida uyinning ta‘siri haqida gap borganda, avvalo shuni aytish kerakki, birinchidan, uyinni tashkil qilishning uzidayoq mazkur yoshdagi bolaning harakatini o‘stirish va takomillashtirish uchun eng qulay shart-sharoit yaratadi[4]. Ikkinchidan, uyinning bola harakatiga ta‘sir etishini sababi va xususiyati shuki, harakatning murakkab ko‘nikmalarini subyekt aynan uyin paytida emas, balki bevosita mashg‘ulot orqali o‘zlashtiradi. Uchinchidan, o‘yinning keyinchalik takomillashuvi barcha jarayonlar uchun eng qulay shart-sharoitlarni vujudga keltiradi. Shu boisdan o‘yin faoliyati xatti-harakatni amalga oshirish vositasidan bolaning faolligini ta‘minlovchi mustaqil maqsadga aylanadi[5].

Shuni ham aytib o‘tish kerakki, fan-texnika mislsiz rivojlangan bizning ayni zamonamizdagi yaratilayotgan, hayratda qoldiradigan narsalar bolalarga go‘yo bir mo‘jizadek ko‘rinadi. Natijada ular ham o‘zlarining turli o‘yinlari jarayonida o‘xshatma qilib (ya‘ni analogik tarzda) har xil hayoliy narsalarni o‘ylab chiqaradilar (uchar ot, mashina odam, gapiradigan daraxt kabi)[6]

Bundan tashqari, bolalarning turli hayoliy narsalarni o‘ylab chiqarishlari yana shuni bildiradiki, ular o‘zlarining har turli o‘yin faoliyatlarida faqat atroflaridagi bor narsalarni emas, balki ayni chog‘da ehtiyojlari talab qilayotgan narsalarni ham aks ettiradilar[11].

Bog'cha yoshidagi bolalarning o'yinlari atrofdagi narsa va xodisalarni bilish quroli bo'lishi bilan birga yuksak ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Boshqacharoq qilib aytganda, o'yin qudratli tarbiya qurolidir. Bolalarning o'yinlari orqali ularda ijtimoiy foydali, ya'ni yuksak insoniy hislatlarni tarbiyalash mumkin.

Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar odatda o'zlari yolgiz o'yonaydilar. Predmetli va konstruktorlik o'yinlar orqali bu yoshdagi bolalar o'zlarining idrok, xotira, tasavvur, tafakkur hamda harakat layoqatlarini rivojlantiradilar[10]. Syujetli, rolli o'yinlarda bolalar asosan o'zlari har kuni ko'rayotgan va kuzatayotgan kattalarning xatti –harakatlarini aks ettiradilar[7]. 4-5 yoshli bolalarning o'yini asta–sekinlik bilan jamoaviy harakterni ola boshlaydi. Bolalarning individual hususiyatlarini, xususan ularning jamoaviy o'yinlari orqali kuzatish qulaydir. Bu o'yinlarda bolalar kattalarning faqat predmetlarga munosabatini emas, balki ko'proq o'zaro munosabatlarini aks ettiradilar. Shuningdek, jamoaviy o'yinda bolalar bir guruh odamlarning murakkab hayotiy faoliyatlarini aks ettiradilar.

Katta bog'cha yoshida syujetli-rolli o'yinlar rivojlanadi, lekin endi bu o'yinlar o'z mazusining boyligi va xilma-xilligi bilan farqlanadi. Bu o'yinlar jarayonida bolalarda liderlik yuzaga kela boshlaydi, shuningdek tashkilotchilik ko'nikma va malakalari rivojlanadi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun musobaqa juda katta ahamiyatga ega bo'lib, ayonan shunday o'yinlarda muvaffaqiyatga erishish shakllanadi va mustahkamlanadi[8].

Katta bog'cha yoshida konstruktorlik o'yinlari asta-sekinlik bilan mehnat faoliyatiga aylanib boradi. O'yinda bola elementar mehnat ko'nikma va malakalarini egallay boshlaydi, predmetlarning xossalarini anglay boshlaydi, amaliy tafakkur rivojlana boradi[9].

O'yin faoliyati bolalarni insoniyatning ijtimoiy tajribasini egallashning faol shakli bo'lgan ta'lim faoliyatiga tayyorlaydi. Odam birdaniga ijtimoiy tajribani o'zlashtirishga kirisha olmaydi. Ijtimoiy tajribalarni faol egallash uchun odam avvalo yetarli darajada nutqni egallagan bo'lishi, ma'lum malakalar, uquvlar va elementar tushunchalarga ega bo'lishi kerak bo'ladi. Bularga bola o'yin faoliyati orqali erishadi.

ADABIYOTLAR:

1. Nishonova Z.T, Alimova T, «Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi» T, 2002.
2. Norbosheva M.O, Bolalar psixologiyasi. T, 2002 y.
3. Elkonin D.B. Psixologiya igri M.: "Izd-vo"1999.
4. Норбошева, М. О. (2021). Роль семьи и дошкольной образовательной организации в формировании личности ребёнка. Наука и образование сегодня, (7 (66)), 66-67.
5. Норбошева, М. А., & Норбошева, М. А. (2018). Реформы системы дошкольного образования в Узбекистане. In Фундаментальные и прикладные исследования: гипотезы, проблемы, результаты (pp. 25-29).

6. Норбошева, М. О. (2020). Мактабгача ёшдаги бола шахсининг ривожланишида мулоқотнинг ўрни. Педагогика ва психологияда инновациялар, 9(3), 7.
7. Норбошева, М. О. (2022). МУЛОҚОТГА ЎРГАТИШ БОЛА ШАХСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ШАКЛИ СИФАТИДА. ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ, 5(4).
8. Norbosheva, M. A. (2021). Problems of personal formation of the child in the family in the studies of scientists of Uzbekistan. Asian Journal Of Multidimensional Research, 10(6), 297-303.
9. Норбошева, М. (2020). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИНГ МУЛОҚОТ ЖАРАЁНИДА ПСИХИК ВА ШАХС СИФАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Педагогика ва психологияда инновациялар, 11(3).
10. Norbosheva, M. (2020). Issues of moral perfection and spiritual height in the poem of “Kutadgu Bilig” by Yusuf Has Hadjib. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(2), 2020.
11. Norbosheva, M. Rivojlantiruvchi erkin faoliyat markazlarini tashkil etish va uning ahamiyati. O ‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O ‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 219.